

szeretettel tárgyalt perzsa királyságra nézve is sok becses szempontot talált volna benne. Erről persze nem annyira Dortsák tehet, mint valószínűleg tanári könyvtáraink szegényes dotatiói.

10. *Forrásszemelvények a peloponnesusi háború történetéhez.* Részlet a «Történelmi Olvasókönyv»-ből. Közli Király Pál. (Fehértemplomi m. k. főgymnasium.) A szerző bevezetőleg hivatkozik az utasításokban kifejezett azon várakozásra, hogy a történelem tanárai «egyes jellemző koriratokat, különösen az ó- és középkorra vonatkozókat, idegen irodalmak példáját követve, oly módon fognak feldolgozni, hogy azok magánolvasmánykép a tanítást kísérve, a növendékek történeti ismereteinek bővítésére és még inkább történeti érzékük emelésére szolgáljanak». Hogy e várakozás minél előbb teljesüljön, valamint részben a görög-pótló tanítás szükségleteire való tekintettel, hozzálátott a szerző egy történelmi olvasókönyv szerkesztéséhez, melynek már kész első részéből (a gymnasiumok IV. és a realiskolák V. osztálya számára) közöl ezennel egy fejezetet, t. i. a peloponnesusi és a benne szereplő főalakokra vonatkozó legfontosabb helyeket Thukydidesből és Plutarchosból. E jól megválogatott szemelvények elé elolvasásra méltó kis bevezetést is írt, melyben kellő nyomatékkal bizonyítja az «Utasítások» fentírt kívánságának jogosultságát, illetőleg meggyőzően leírja azon előnyöket, melyeket az eredeti források alapján folyó oktatás mutat a puszta compendiumokból való oktatáshoz képest. A görög-pótló tanfolyamra nézve ajánlatosnak tartja, hogy az 5-dik osztályban ne szorítkozzanak csupán Thukydidesre, hanem használjanak és tárgyaljanak az összes görög historikusokból, a későbbiekből is (Polybius, Dio Cassius, Hérodianus stb.) álló szemelvénygyűjteményt. E szemelvények némileg ismétlésül, illetőleg kiegészítésül is szolgálnának ez osztály számára a IV-edikben tanultakhoz képest. A VI. gymnasiumi osztályban, a hol a római császárságra és a középkorra kerül a sor, kívánatosnak véli Király, hogy egy kellő szemelvénygyűjtemény segítségével bemutassa az elhanyagolt görög irodalmat, a byzantinusokat is. Király javaslatai és saját törekvései azoknak teljesítésére mindenesetre figyelemre és elismerésre méltók, de azt hisszük (nem a tőle közlött szemelvényekre, hanem csak a bevezetésben felsorolt írókra vonatkoztatjuk ez ítéletünket), hogy kissé kizárólagosan gondol a történelmi tanításnak, mint ilyennek gyámolítására, holott itt sem szabad szem elől tévesztenünk az *irodalmi* szempontot, vagyis azt, hogy csak a nagy történetírókat mutassuk be a gyermekeknek, t. i. azokat, kiknek a könyveiben a kor felfogásai is, nemcsak eseményei jelennek meg előttünk, még pedig lehetőleg klasszikus formában.

11. *Gondolatok a földrajz feladatai és módszere köréből.* Irta Requinyi Géza (Pécsi M. K. Állami Főreáliskola). Requinyi neve már régebben jó hangzású földrajzi methodikai irodalmunkban, és a jelen

derék értekezés is egy tudományos szakmájának haladásával együtt haladó, és a tudomány minden haladásának methodikus értékesítéséről gondolkodó tanító munkájának bizonyul. A dolgozatnak egyik fele foglalkozik a földrajz, mint tudomány, feladatával és tudományos methodusával, melyeket a geographiai tudomány legmodernebb szempontjainak megfelelőleg vonzó módon fejteget, másik, bennünket itt első sorban érdeklő fele pedig a középiskolai földrajzi oktatás methodikáját tárgyalja. Fejtegetéseinek e részét a földrajz pædagogiai fontosságának elemzésén kezdi és ama bizonyos, minden derék szakembert jellemző lelkeséggel igyekszik kimutatni, mily kiváló fejlesztő hatással van a geographia tanítása a növendékek gondolkodására, szemléletére, emlékezetére, képzeletére, sőt æsthetikai érzésére is (kár, hogy a szerző itt egy elavult psychologia nyelvén mindig gondolkodó, szemlélő, emlékező *tehetségről* beszél), milyen fontos szerepe van továbbá a földrajznak más tanulmányok (történelem, természetrajz, csillagászat) szolgálatában, és végül a gyakorlati élet és hasznosság szempontjából is. A mi azt a kérdést illeti, hogy miképen illeszszük e nagyterjedelmű és fontosságú tanulmányt iskolai tanterveinknek (különösen a kijelölt óraszám csekélyége folytán) szűk keretébe, mindenekelőtt azt hiszi a szerző, «hogy a tanításnak nem arra kell czéloznia, hogy száraz adathalmazt nyújtson, hanem csak arra, hogy helyes érzéket keltsen a földrajz iránt; mert nem egyes ismereteknek állandóan emlékezetben való tartása teszi a földrajzi tanítás czélját, hanem a Föld szemlélete által ébresztett tartós érdeklődés s azon képesség fejlesztése, hogy a tanuló az életben előtte megjelenő új képzeteket a lelkében már meglévő régiék segítségével kellően megérthesse s ujlag további ismeretek után vágyódjék». E czél szemmeltartása mellett a következő főelveket jelöli ki Requinyi irányadóknak a geographia tanítására nézve. A mi első sorban a tananyag kiválasztását illeti, igaz ugyan, hogy ennek mennyisége a tantervtől, illetőleg az óraszámától függ, de azért a tanár dolga ügyelni rá, hogy a tanterv keretén belül csak oly életjelenségeket tegyen megbeszélés tárgyává, melyek az illető vidékre jellemzők, és neki sajátos, a többtől eltérő külsőt adnak. A tanítás alapja a physikai földrajz, de nem csupán a hegy- és vízrajz, hanem egyenlő mértékben a meteoro- és klimatologia is, nemkülönben az illető vidéket jellemző állat- és növényvilág is. Mindezen részeket egyformán kell kölcsönös hatásukban feltüntetnünk és pedig úgy, hogy kellő alapot nyerjünk a társadalmi földrajz tételeinek megbeszélésére. A mi a sorrendet illeti, mely szerint a tárgyalandó földrajzi egészlet részeire bontjuk, illetőleg szemléltetjük, e sorrend teljesen meg van határozva azon összefüggés, helyesebben egymástól függés által, mely e részek között fennáll. Így pl. a folyók kanyarodásainak, szigeteinek, torkolatainak stb. leírásai természetes folyományát teszik a hegyrajznak, a klíma meg nem érthető

a földrajzi fekvés s a hegyek csapása, iránya nélkül, a növény- és állatvilág függ a klimának és a talaj alkatának minőségétől stb. A természetes sorrendet — fekvés, határok, vízszintes majd függőleges tagoltság, vizek, klíma, állat- és növényvilág, és végre maga az ember — megzavarni annyi volna, mint figyelmen kívül hagyni az oksági viszonyt és elejteni egyik legfontosabb methodikai segédeszközt. Szükséges továbbá, hogy az egyes földrajzi individuumok beható tárgyalását időről-időre egy összevágó, általánosabb áttekintés is kövesse, de ez összegezést nem szabad pusztá ismétlésnek tekinteni, sőt az bizonyos mértékben új anyag legyen, mert a növendék előbb csak egyes részekkel ismerkedett meg, most pedig inkább a részeknek egymásra való hatását szemléli. A földrajzi tanításnak egyik-további kelléke — úgymond a szerző — hogy a tanulók korán megismerjék a térkép becsét, még pedig Requinyi egyedül a fali térképet ajánlja szemléleti tárgynak, a kézi atlasok használatától pedig óv. Azt hiszi, hogy csak a fali térképen követhetik a tanulók mind a tanítót egyforma figyelemmel, míg kézi térképeken az egyik igenis követi, a másik nem. Különösen a mikor a gyermekek feleléséről van szó, azt hiszi, sőt kissé túlzott pathossal «megdönthetetlen pädagogiai szabály»-nak mondja, hogy a gyermekek, ha az egész osztály figyelmét le akarjuk kötni, a fali térképről feleljenek. Mi e pontban nem lehetünk egy véleményen a szerzővel, sőt ellenkezőleg más felelést nem ismerhetünk el jogosultnak a közös tanításban, minthogy mindenki az első megtanulás alkalmával is, az esetleges későbbi reproductiókor is mindig a maga kézi atlasát nézze. Ennek egyszerű oka az, hogy a szemléltetés csak akkor igazi közös szemléltetés, ha *mindenkinek az osztályban egyformán módjában van az illető dolgot egy és ugyanazonképen szemlélni*; már pedig a fali térképet minden tanuló az osztályban különböző ülőhelye és szeme szerint más- és másképp látja, az egyik jobbról azt, a mit a másik balról, az egyik élesen, a mit a másik homályosan stb. Továbbá sokkal kisebbszerű és sokkal nehezebben ellenőrizhető foglalkoztatása a tanulóknak az, ha csak a fali térképet, illetőleg a rajta a tanártól megjelölt pontot kell néznie, mint ha a saját kézi atlasán kénytelen azt felkeresni és így a tájékozódást megtanulni. Ha az egyiknek nehezebben sikerül, mint a másoknak, se baj, majd útba igazítja a tanár, vagy ha még szomszédjához is áttekint, vagy az gyorsan megmutatja neki, az sem oly nagy szerencsétlenség, mint Requinyi hiszi, ez oly apró baj, minőhöz hasonlóval tollbamondás, táblairás alkalmával is sokszor találkozunk, és megvan e bajnak, a kölcsönös támogatásból folyólag, a maga erkölcsi előnye is, mely nem egészen megvetendő. A sűrű rajzolástól vagy épen rajzoltatástól, a számadatokkal való túlterheléstől, és épúgy a túlságosan sok földrajzi névvel való agyontöméstől egyaránt óv a szerző. Az abszolút számok helyett igen helyesen inkább a viszonylagos számok

tanítását ajánlja; a helyett pl. hogy Ázsia, Afrika stb. területét négyzetkilométerekben adjuk, szemléltetőbben járunk el, ha azt mondjuk, hogy egységül véve Európát, Ázsia 5-ször, Afrika 3-szor, Dél-Amerika 2-szer olyan nagy stb. A nevek tanulatására nézve pedig kívánatos, hogy a tanító, a mennyire lehet, megfejtse a földrajzi nevek jelentését. Így pl. Közép-Ázsia tárgyalásában a tanuló minduntalan találkozik oly idegen hangzású nevekkal, mint pl. Peling, Peking, Nanking, Peiho stb.; ha tudná, hogy *pe* éjszakot, *nan* delet, *ling* hegységet, *king* székes várost stb. jelent, s így a névhez szemlélhető képet is kötne, akkor nemcsak könnyebben vési e neveket emlékezetébe, hanem valahányszor hasonló végzésű nevet hall, tudni fogja, hogy a neki megfelelő dolgot ott a chinaiak lakta földön kell keresnie. Értekezése utolsó részében végül azt fejtegeti az író, hogy a középiskolai oktatásban sem jár semmi nehézséggel úgy tárgyalni a földrajzt, hogy a Föld tevékeny erők színhelyének tűnjék fel, melyek egymással szoros oksági viszonyban vannak. Nem kell pl. valami különös érettség annak a megértésére, hogy a folyók deltáikat maguk építik, s hogy azok képződéséhez sok iszap és lapályos partvidék kívánatik; s ha a tanuló ezt megértette, önmagától is rá fog jönni, miért nem építhet deltát pl. a Szent-Lőrincz folyó, s miért nem Skandinavia folyóvizei. Épily könnyen meg lehet értetni a tanulókkal pl. a szigetek különböző eredetét, és így tovább. Így aztán megtanul a gyermek a földrajzi oktatás mellett is okoskodni és gondolkodni. Ez rövid kivonata a tartalmas dolgozatnak, melyről végül még csak azt akarjuk megjegyezni, hogy nemcsak jól, de szépen is van megírva.

11. *Lehrbuch der Geographie für die unteren Klassen der Mittelschulen* (erste Hälfte) von Friedrich Schiel (Brassói ev. gymnasium). E programmértekezés, mint czíme azonnal mutatja, valóságos tankönyv, illetőleg egy három fejezetre tervezett tankönyvnek első két fejezete. Mint a könyv írója bevezető megjegyzéseiben kifejti, e könyv hivatva van egy a száz iskolákban régen érzett szükségletet kielégíteni. E szükséglet t. i. — úgy látszik — az által áll elő, hogy a németországi földrajzi tankönyveket közoktatásügyi kormányunk közjogi vagy egyéb helytelenségek miatt eltiltani kénytelen. A könyv, mely a gymnasium, illetőleg reáliskola három első osztályának van szánva, három fejezetre oszlik, melyek közül egyelőre csak két fejezet jelent meg. Az első fejezet adja «A föld általános leírását» (e két részzel: «a föld mint égi test» és «a föld mint természeti test»), a második adja az öt földrész általános leírását ily sorrendben: Ázsia, Európa, Afrika, Amerika, Ausztrália. A III. fejezet, mely csak jövőre fog megjelenni, az egyes országok és államok leírását fogja adni. A könyv eddigi részeiben is gondos munkának mutatkozik, de methodikus tekintetben alig mutat kiemelkedőbb sajátosságot. Az, hogy Ázsiát, mint a legnagyobb és centralis helyzettel